
МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 341.24:061.1COTJ:339.5.012.42 DOI: [https://doi.org/10.31617/zt.knute.2020\(110\)01](https://doi.org/10.31617/zt.knute.2020(110)01)

МАЗАРАКІ Наталія

E-mail: n.mazaraki@knute.edu.ua
ORCID ID: 0000-0002-1729-7846

д. ю. н., доцент, завідувач кафедри міжнародного приватного, комерційного та цивільного права Київського національного торговельно-економічного університету
вул. *Киото*, 19, м. *Київ*, 02156, *Україна*

ПОГАРЧЕНКО Тетяна

E-mail: t.pogarchenko@knute.edu.ua
ORCID ID: 0000-0003-0207-3468

к. ю. н., старш. викладач кафедри міжнародного приватного, комерційного та цивільного права Київського національного торговельно-економічного університету
вул. *Киото*, 19, м. *Київ*, 02156, *Україна*

МЕХАНІЗМИ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ В УГОДАХ ЄС ПРО ВІЛЬНУ ТОРГІВЛЮ

Проаналізовано механізми вирішення спорів, що передбачено угодами ЄС про вільну торгівлю «нового покоління», виокремлено тенденцію до створення окремих механізмів вирішення інвестиційних спорів.

Ключові слова: угода про вільну торгівлю, торговельно-економічні спори, Угода між Японією та ЄС про економічне партнерство, Всеосяжна економічна та торговельна угода між ЄС та Канадою, вирішення спорів.

Мазараки Н., Погарченко Т. Механизмы разрешения споров в соглашениях ЕС о свободной торговле. Проанализированы механизмы разрешения споров, предусмотренные соглашениями ЕС о свободной торговле «нового поколения», выделена тенденция создания отдельных механизмов разрешения инвестиционных споров.

Ключевые слова: соглашение о свободной торговле, торгово-экономические споры, Соглашение между Японией и ЕС об экономическом партнерстве, Всеобъемлющее экономическое и торговое соглашение между ЕС и Канадой, разрешение споров.

© Мазаракі Н., Погарченко Т., 2020

ISSN 2616-6100. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2020. № 3

5

Постановка проблеми. Протягом останніх років у світовій торгівлі спостерігають тенденцію до двостороннього урегулювання торговельно-економічних відносин між державами, що, крім іншого, зумовлено недостатньою ефективністю механізму вирішення спорів у рамках Світової організації торгівлі. До того ж завдяки зростанню кількості регіональних і міжрегіональних торговельних угод розширюються сфери їхнього змісту: вони охоплюють не тільки ліквідацію митних тарифів і квот, але й лібералізацію торгівлі послугами, доступ до публічних закупівель, охорону навколишнього середовища, захист трудових прав, сприяють надходженню інвестицій тощо.

Упродовж останніх п'яти років торговельна політика Європейського Союзу характеризується підписанням і виконанням угод про вільну торгівлю «нового покоління» з Еквадором, Канадою, Японією; угоди про економічне партнерство зі Співтовариством розвитку Півдня Африки; тимчасових угод про економічне партнерство з Ганою та Кот-д'Івуаром, угоди про глибоку та всеосяжну зону вільної торгівлі з Україною. Разом із політичними, економічними та фінансовими чинниками суттєвою складовою цих угод є механізми вирішення спорів, від ефективності функціонування яких здебільшого залежить досягнення цілей наведених міжнародно-правових документів. Дослідження різних аспектів регулювання та порядку вирішення спорів, що виникають у ході реалізації угод про вільну торгівлю, вивчення застосування механізмів вирішення спорів, передбачених «новим поколінням» угод ЄС про вільну торгівлю, має на меті створення теоретико-правової основи та кращого розуміння фахівцями реалізації вказаних правовідносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові дослідження останніх років у сфері угод Європейського Союзу про вільну торгівлю зосереджені на проблематиці тлумачення цих угод, захисту прав людини в ході виконання таких угод, вирішення державно-інвесторських спорів. Водночас значно менше вивчають механізми вирішення спорів, передбачених такими угодами, зокрема угод «нового покоління», наприклад, науковий доробок вчених Афівана Наташа Кінга, Джоанна Лем, Гюнес Юнювар, Джеральдо Відігаль та ін. Попри суттєвий обсяг досліджень за вказаною проблематикою, залишається простір для подальшої наукової розробки новітніх тенденцій урегулювання торговельно-економічних та інвестиційних спорів.

Так, А. Н. Кінг [1] здебільшого приділяв увагу дослідженню права СОТ та міжнародного інвестиційного права на зміст і характер угод ЄС про вільну торгівлю; Дж. Лем та Г. Юнювар висвітлювали дотримання принципу прозорості в механізмах вирішення спорів в угодах ЄС про вільну торгівлю; Дж. Відігаль у своєму дослідженні порівнював характер поведінки держав щодо вирішення торговельно-економічних спорів у рамках СОТ та угод про вільну торгівлю.

Мета статті – виокремити та охарактеризувати основні проблемні аспекти застосування механізмів вирішення спорів в угодах ЄС про вільну торгівлю «нового покоління».

Матеріали та методи. Нормативну базу дослідження становлять Угода про асоціацію між Україною та ЄС, Угода ЄС з Південно-Африканським митним союзом про економічне партнерство, Угода між Японією та ЄС про економічне партнерство, Всеосяжна економічна та торговельна угода між ЄС та Канадою, Угода про вільну торгівлю з Південною Кореєю та інші угоди ЄС про вільну торгівлю. Методологічною основою проведеного дослідження є загальнонаукові та спеціально-юридичні методи пізнання.

Результати дослідження. Генеза порядку врегулювання між-державних торговельно-економічних спорів починається з положень договорів про дружбу, комерцію та навігацію у XVIII–XIX століттях. Своєю чергою Генеральна Угода про тарифи та торгівлю, а згодом і Світова організація торгівлі стали чинниками мультилатералізму та централізації як міжнародного торговельного права, так і порядку вирішення міжнародних спорів. Низка дослідників міжнародного економічного права вважають позитивний ефект від запровадження механізму вирішення спорів СОТ підставою для внесення Європейським Союзом відповідних і доволі стандартизованих положень про вирішення спорів в угоди про вільну торгівлю [1–4].

За результатами порівняльного аналізу змісту угод ЄС про вільну торгівлю «нового покоління» можна свідчити про переважне застосування порядку врегулювання спорів, подібних до механізму врегулювання спорів у Світовій організації торгівлі, зокрема консультацій, як найбажанішого методу вирішення спорів, ступеневості порядку вирішення спорів, визначення граничних строків проведення всіх етапів вирішення спору, залучення нейтральних і професійних арбітрів тощо.

Характерні особливості порядку вирішення спорів в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС, що виокремлені в попередньому дослідженні [5], притаманні всім угодам ЄС про вільну торгівлю, а саме:

- достатньо великий вибір методів вирішення спорів і чітка регламентація та деталізація залежно від характеру спору;
- створення та регламентація процедур спеціальних органів щодо вирішення спорів;
- врегулювання порядку виконання рішень у спорах і наслідків невиконання таких рішень (наприклад, відповідно до ст. 478 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [6] Сторона може вжити відповідних заходів, якщо питання не вирішено протягом трьох місяців від дати надсилання офіційного запиту щодо вирішення спору відповідно до ст. 477 цієї Угоди і якщо Сторона, яка подала скаргу, продовжує вважати, що інша Сторона не виконала своїх зобов'язань за цією Угодою).

Угоди ЄС про вільну торгівлю здебільшого передбачають такі методи вирішення спорів:

консультації (в текстах угод зазвичай обумовлюються порядок і форма подання запиту на проведення консультацій, вимоги до поведінки сторін спору під час консультацій, строки надання відповідей та граничний термін проведення консультацій);

арбітражні процедури (порядок призначення арбітрів, вимоги до арбітрів, завдання арбітражної групи, порядок і строки прийняття рішення, оголошення попереднього звіту та фінального рішення, призупинення роботи арбітражної групи тощо);

медіацію (наприклад, Угода між Японією та ЄС про економічне партнерство передбачає окремі правила медіаційної процедури, що врегульовують: порядок звернення до медіаційної процедури, призначення медіатора, строки проведення медіації, дотримання конфіденційності, порядок завершення медіаційної процедури, порядок розподілу витрат сторін спору тощо. Важливим є факт, що вказані правила медіаційної процедури мають певну модель медіації – оцінювальну [7]. Аналогічні положення містяться у Правилах процедури медіації, які є додатком 29-С до Всеосяжної економічної та торговельної угоди між ЄС та Канадою [8]);

примирення у випадку термінових спорів, пов'язаних з енергоносіями (ст. 309 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [6]). Такий механізм передбачає залучення голови арбітражної групи як посередника з метою досягнення узгодженого рішення у спорі. Строк роботи посередника обмежений 15 днями, після чого в разі неможливості вирішити спір посередник повинен рекомендувати вирішення спору або процедуру, що дасть змогу досягти такого вирішення, та має прийняти рішення про умови, яких необхідно дотримуватися з визначеної ним або нею дати та доки спір не буде вирішено;

взаємопогоджене рішення щодо спору. Зокрема ст. 317 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС передбачає, що Сторони можуть у будь-який час домовитися про взаємопогоджене рішення щодо спору за цією главою. Про будь-яке таке рішення вони повинні спільно повідомити Комітет з питань торгівлі та голову арбітражної групи, залежно від ситуації; механізм посередництва (глава 15 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС), наприклад, стосовно заходів, що негативно впливають на торгівлю або інвестування між Сторонами [6].

На момент підготовки дослідження Сторони угод ЄС про вільну торгівлю застосовували лише окремі види вирішення спорів:

- 14 червня 2019 р. Європейський Союз звернувся із запитом щодо *проведення консультацій* у рамках Угоди з Південно-Африканським митним союзом про економічне партнерство щодо захисних заходів на заморожену курку, що експортувалася з ЄС. Попри те, що згідно з частиною вказаної Угоди про попередження та вирішення спорів строк на проведення консультацій становить 40 днів,

публічної інформації про проведення консультацій чи вирішення спору не опубліковано [9];

- 17 грудня 2018 р. Європейський Союз звернувся із запитом щодо *проведення консультацій* у рамках Угоди про вільну торгівлю з Південною Кореєю щодо виконання останнього зобов'язання з дотримання прав робітників. Проведені у січні 2019 р. консультації не забезпечили вирішення спору, отже 30 грудня 2019 р. створено *арбітражну групу*, оголошення рішення якої повинно було відбутися наприкінці березня 2020 року [10];

- у січні 2019 р. Європейський Союз звернувся із запитом стосовно *проведення консультацій* у рамках Угоди про асоціацію з Україною щодо експорту лісу-кругляка. Проведені у лютому 2019 р. консультації виявилися безрезультатними, тому 20 червня 2019 р. Європейський Союз ініціював *арбітражну процедуру*, арбітражна група створена 28 січня 2020 року [11].

Також у квітні 2019 р. Європейський Союз звернувся із запитом щодо *проведення консультацій* у рамках Домовленості про правила та процедури вирішення спорів щодо невиконання Туреччиною зобов'язань у Митному союзі. Ця ситуація ілюструє наявність конфлікту юрисдикції між механізмом вирішення спорів Світової організації торгівлі та механізмами вирішення спорів у рамках угод про вільну торгівлю в разі членства обох сторін угоди про вільну торгівлю у СОТ та дублюванням сфери дії Угоди про СОТ та охоплених угод з угодами про вільну торгівлю. Згідно з п. 1 ст. 23 Домовленості про правила та процедури вирішення спорів механізм СОТ має пріоритет, що за умови звернення однієї зі сторін спору до цього механізму унеможливорює відмову іншої сторони від саме такого порядку вирішення спору. Проте сторони міждержавних торговельних спорів вільні у своєму виборі порядку вирішення спору згідно з принципами міжнародного права [12].

Досліджуючи врегулювання порядку вирішення спорів в угодах ЄС про вільну торгівлю, варто зазначити, що найхарактернішим є внесення в текст окремої глави про вирішення спорів та внесення окремих статей в інші глави. Водночас Угода про економічне партнерство між ЄС та Японією містить лише одну главу про вирішення спорів.

Значна увага до вирішення інвестиційних спорів у «новому поколінні» угод ЄС про вільну торгівлю є відображенням характеру цих угод, мета яких полягає в лібералізації не лише торгівлі, але й руху інвестицій. Так, у преамбулі Всеосяжної економічної та торговельної угоди між ЄС та Канадою зазначено: «...СТВОРИТИ розширений та безпечний ринок для товарів та послуг шляхом зменшення чи ліквідації бар'єрів для торгівлі та інвестицій; ВСТАНОВИТИ чіткі, прозорі, передбачувані та обопільно корисні правила регулювання торгівлі та інвестицій; ...ВИЗНАЮЧИ, що положення цієї Угоди захищають інвестиції та інвесторів щодо їх

.....

інвестицій та спрямовані стимулювати обопільно прибуткову підприємницьку діяльність...»¹ [8]. Преамбула Угоди про економічне партнерство між ЄС та Японією містить схожі твердження: «...ВИЗНАЮЧИ важливість посилення економічних, торговельних та інвестиційних відносин відповідно до цілі сталого розвитку в економічному, соціальному та природоохоронному вимірі та розвитку торгівлі та інвестицій між сторонами...» [13].

Безумовною тенденцією останніх торговельних та інвестиційних угод ЄС є запровадження постійно діючих арбітражних механізмів, які ще називають Інвестиційною судовою системою замість арбітражу. Дворівневі, квазісудові механізми такого типу вже включені в Угоду ЄС про вільну торгівлю з В'єтнамом, Угоду між ЄС та Сінгапуром про захист інвестицій і Всеосяжну економічну та торговельну угоду між ЄС і Канадою. Після чого ЄС і Мексика висловили свої наміри інкорпорувати Інвестиційну судову систему в модернізовану Глобальну угоду між ЄС та Мексикою. Аналогічний план дій висувала Європейська Комісія впродовж переговорів стосовно Трансатлантичного торговельного та інвестиційного партнерства.

Здебільшого трибунали та арбітражні групи в рамках угод ЄС про вільну торгівлю функціонують на основі принципу *ad hoc*. Характерною особливістю Всеосяжної економічної та торговельної угоди між ЄС та Канадою, Угод ЄС про вільну торгівлю із Сінгапуром та В'єтнамом є включення окремих положень щодо вирішення інвестиційних спорів між інвестором та державою, що приймає. Зауважимо, що Всеосяжною економічною та торговельною угодою між ЄС та Канадою передбачено створення трибуналу та апеляційного трибуналу, причому суддям сплачуватиметься або попередній гонорар, або заробітна плата (ст. 8.27 вказаної Угоди) з метою забезпечення постійної наявності суддів.

Просування таких механізмів Європейським Союзом у нові угоди про вільну торгівлю широко висвітлювалося як відповідь на критику інвестиційного арбітражу в рамках угод як непрозорого та негласного методу вирішення спорів, що не забезпечує достатнього представлення та визнання публічних інтересів у спорах. Наведене може суттєво зашкодити системі громадського здоров'я, безпеці та охороні навколишнього середовища. Адже конфіденційна природа інвестиційного арбітражу унеможливорює доступ інших зацікавлених сторін, зокрема суспільства в цілому, до деталей таких спорів – включаючи також позиції сторін, результати, суми компенсацій та умови вирішення спору (у разі, якщо сторони вирішили розв'язати спір у позаарбітражний спосіб). Отже, постійний суд для інвестиційних спорів буде прийнятнішим з огляду на міркування прозорості, легітимності та неупередженості [14; 15].

¹ Всі цитати з іншомовних джерел наведено у перекладі авторів статті.

Додатковим підтвердженням високої ймовірності створення Інвестиційної судової системи у рамках Всеосяжної економічної та торговельної угоди між ЄС та Канадою стала позиція Суду справедливості Європейського Союзу щодо відповідності положень вказаної угоди принципу автономії права ЄС та виключної юрисдикції Суду справедливості ЄС щодо тлумачення права ЄС, принципу рівного ставлення та вимог ефективності права ЄС, Хартії ЄС про основні права, зокрема про доступ до суду та права на незалежний і неупереджений судовий розгляд [16].

Вказане свідчить, що норми інших угод ЄС про вільну торгівлю (насамперед з Мексикою, В'єтнамом та Сінгапуром) щодо Інвестиційної судової системи також відповідають праву ЄС. За таких умов створення Інвестиційної судової системи є вельми вірогідним.

Висновки. Угоди ЄС про вільну торгівлю містять доволі деталізоване та чітке урегулювання методів вирішення спорів, що можуть виникати під час виконання таких угод. Результати аналізу останніх спорів і порядку їхнього вирішення у рамках передбачених угодами механізмів свідчать про випадки недотримання строків, що прописані в угодах, а також про низьку ефективність такого механізму, як консультації, що зумовило необхідність застосування арбітражної процедури. Характерною рисою угод ЄС про вільну торгівлю «нового покоління» є включення інвестиційних аспектів та окремого порядку вирішення інвестиційних спорів, які є відображенням важливості цього аспекту торговельно-економічних відносин, що також проявляється у планах щодо створення Інвестиційної судової системи та Багатостороннього інвестиційного суду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Kyle Dylan Dickson-Smith. Does the European Union Have New Clothes: Understanding the EU's New Investment Treaty Model, 17 J.WORLD INV. & TRADE 773 (2016).
2. Maria Laura Marceddu. The EU Dispute Settlement: Towards Legal Certainty in an Uneven International Investment System?, 1 EUR.INV.L.&ARB.REV.33 (2016).
3. Stefanie Schacherer. TPP, CETA and TTIP Between Innovation and Consolidation: Resolving Investor-State Disputes Under Mega-regionals, 7J. INT'L DiSp. SETTLEMENT 628 (2016).
4. Aphiwan Natasha King. National Treatment in International Economic Law: The Case for Consistent Interpretation in New Generation EU Free Trade Agreements, 49 Geo. J. Int'l L. 929 (2018).
5. Мазаракі Н. А. Механізми вирішення спорів у рамках Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. *Право і суспільство*. 2018. № 5. С. 212-216.
6. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми

- державами-членами, з іншої сторони, від 27 червня 2014 р. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
7. Decision No 1/2019 of 10 April 2019 of the Joint Committee of the EU-Japan EPA [2019/1035] URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/1c8af098-9648-11e9-9369-01aa75ed71a1/language-en/format-HTML>.
 8. The Comprehensive and Economic Trade Agreement. URL: <https://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/ceta/ceta-chapter-by-chapter>.
 9. Report from the Commission to the European Parliament, the Council, the European economic and social committee and the Committee of the regions on Implementation of Free Trade Agreements 1 January 2018 - 31 December 2018 URL: https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2019/october/tradoc_158387.pdf.
 10. EU-Korea dispute settlement over workers' rights in Korea enters next stage URL: <https://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=2095>.
 11. Arbitration panel established on Ukraine's wood export ban – deadline for submissions URL: <https://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=2109>.
 12. Kyung Kwak, Gabrielle Marceau. Overlaps and Conflicts of Jurisdiction between the World Trade Organization and Regional Trade Agreements. *The Canadian Yearbook of International Law*, 2003, Vol. 41, pp. 83-153.
 13. Agreement between the European Union and Japan for an economic partnership URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52018PC0192#document2>.
 14. Joanna Lam, Güneş Ünüvar Transparency and participatory aspects of investor-state dispute settlement in the EU 'new wave' trade agreements. *Leiden Journal of International Law*, 2019, 32, pp. 781–800. Doi:10.1017/S0922156519000360.
 15. European Commission. «Commission welcomes adoption of negotiating directives for a multilateral investment court». URL: trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1819.
 16. Opinion 1/17 of the Court (full court), 30 april 2019. URL: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=213502&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=4976548>.
 17. Vidigal, G. Why Is There So Little Litigation under Free Trade Agreements? Retaliation and Adjudication in International Dispute Settlement. *Journal of International Economic Law*, 2017, No 20 (4), pp. 927-950. Doi:10.1093/jiel/jgx037.

Стаття надійшла до редакції 27.03.2020.

Mazaraki N., Pogarchenko T. Dispute resolution mechanisms in EU free trade agreements.

Background. For the past five years, the European Union's trade policy has included the signing and implementation of «new generation» free trade agreements. The study of various aspects of regulation and settlement of disputes arising in the course of free trade agreements, the study of the application of dispute settlement mechanisms provided by the «new generation» of EU free trade agreements, aims to create a theoretical and legal basis and better understanding implementation of these legal relations by the specialists.

Analysis of recent research and publications has shown that despite the significant amount of research on this issue, there is still area for further scientific research, in particular on the latest trends in trade and economic and investment disputes settlement.

The **aim** of the article is to single out and characterize the main problematic aspects of the application of dispute settlement mechanisms in the EU «new generation» free trade agreements.

Materials and methods. The normative basis of the study is the Association Agreement between Ukraine and the EU, the EU Agreement with the Southern African Customs Union on Economic Partnership, the Japan-EU Economic Partnership Agreement, the Comprehensive Economic and Trade Agreement between the EU and Canada, the Free Trade Agreement with South Korea and other EU free trade agreements. The methodological basis of the study is general scientific and special legal methods of cognition.

Results. Significant attention to resolving investment disputes in the «new generation» of EU free trade agreements is a reflection of the nature of these agreements, which aim to liberalize not only trade but also the movement of investments.

An unconditional trend in recent EU trade and investment agreements is the introduction of permanent arbitration mechanisms. Two-level, quasi-judicial mechanisms of this type are already included in the EU Free Trade Agreement with Vietnam, the EU-Singapore Investment Protection Agreement and the Comprehensive Economic and Trade Agreement between the EU and Canada.

For the most part, tribunals and arbitration groups under the EU's free trade agreements operate on an ad hoc basis. A characteristic feature of the Comprehensive Economic and Trade Agreement between the EU and Canada, the EU Free Trade Agreements with Singapore and Vietnam is the inclusion of certain provisions for the settlement of investment disputes between the investor and the host country.

The provisions of other EU free trade agreements (primarily with Mexico, Vietnam and Singapore) on the Investment Justice system are also in line with EU law. Under such conditions, the creation of the Investment Judicial System is highly probable.

Conclusion. EU free trade agreements contain a fairly detailed and clear settlement of dispute resolution methods that may arise during the implementation of such agreements. The results of the analysis of recent disputes and the procedure for resolving them within the framework of the mechanisms prescribed in the agreements indicate cases of non-compliance with the deadlines stipulated in the agreements, as well as low efficiency of such a mechanism as consultation, which necessitated the use of arbitration proceedings. A characteristic feature of the EU's «new generation» free trade agreements is the inclusion of investment aspects and a separate procedure for resolving investment disputes, which reflects the importance of this aspect of trade and economic relations, which is also reflected in plans to establish an Investment Judicial System and a Multilateral Investment Court.

Keywords: free trade agreement, trade and economic disputes, Japan-EU Economic Partnership Agreement, Comprehensive Economic and Trade Agreement between the EU and Canada, dispute resolution.

REFERENCES

1. Dickson-Smith, Kyle Dylan (2016). Does the European Union Have New Clothes: Understanding the EU's New Investment Treaty Model, 17 J.WORLD INV. &TRADE 773 [in English].

2. Marceddu, Maria Laura (2016). The EU Dispute Settlement: Towards Legal Certainty in an Uneven International Investment System?, 1 EUR.INV.L.&ARB.REV.33 [in English].
3. Schacherer, Stefanie. (2016). TPP, CETA and TTIP Between Innovation and Consolidation: Resolving Investor-State Disputes Under Mega-regionals, 7J. INT'L DiSp. SETTLEMENT 628 [in English].
4. King, Aphiwan Natasha (2018). National Treatment in International Economic Law: The Case for Consistent Interpretation in New Generation EU Free Trade Agreements. 49 Geo. J. Int'l L. 929 [in English].
5. Mazaraki, N. A. (2018). Mehanizmy vyryshennja sporiv u ramach Ugody pro asociaciju mizh Ukraïnoju ta Jevropejs'kym Sojuzom [Dispute settlement mechanisms under the Association Agreement between Ukraine and the European Union]. *Pravo i suspil'stvo – Law and society*, 5, 212-216 [in Ukainian].
6. Ugoda pro asociaciju mizh Ukraïnoju, z odniiєї storony, ta Jevropejs'kym Sojuzom, Jevropejs'kym spivtovarystvom z atomnoiï energii ta iħnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony, vid 27 chervnja 2014 r. [Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other hand, of 27 June 2014] Retrieved from http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/984_011 [in Ukainian].
7. Decision No 1/2019 of 10 April 2019 of the Joint Committee of the EU-Japan EPA [2019/1035]. Retrieved from <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/1c8af098-9648-11e9-9369-01aa75ed71a1/language-en/format-HTML> [in English].
8. The Comprehensive and Economic Trade Agreement. Retrieved from <https://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/ceta/ceta-chapter-by-chapter> [in English].
9. Report from the Commission to the European Parliament, the Council, the European economic and social committee and the Committee of the regions on Implementation of Free Trade Agreements 1 January 2018 - 31 December 2018. Retrieved from https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2019/october/tradoc_158387.pdf [in English].
10. EU-Korea dispute settlement over workers' rights in Korea enters next stage. Retrieved from <https://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=2095> [in English].
11. Arbitration panel established on Ukraine's wood export ban – deadline for submissions. Retrieved from <https://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=2109> [in English].
12. Kyung, Kwak, & Gabrielle, Marceau (2003). Overlaps and Conflicts of Jurisdiction between the World Trade Organization and Regional Trade Agreements. *The Canadian Yearbook of International Law*, (Vol. 41), (pp. 83-153) [in English].
13. Agreement between the European Union and Japan for an economic partnership. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52018PC0192#document2> [in English].
14. Joanna, Lam, & Güneş, Ünüvar (2019). Transparency and participatory aspects of investor-state dispute settlement in the EU 'new wave' trade agreements. *Leiden Journal of International Law*, 32, 781-800. Doi:10.1017/S0922156519000360 [in English].
15. European Commission. «Commission welcomes adoption of negotiating directives for a multilateral investment court». Retrieved from trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1819 [in English].
16. Opinion 1/17 of the Court (full court), 30 april 2019. Retrieved from <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=213502&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=4976548> [in English].
17. Vidigal, G. (2017). Why Is There So Little Litigation under Free Trade Agreements? Retaliation and Adjudication in International Dispute Settlement. *Journal of International Economic Law*, 20 (4), 927-950. Doi:10.1093/jiel/jgx037 [in English].